

метонімії або фразеологічних одиниць; 3) декомпресія є контекстуально зумовленою. Перспективою подальших досліджень є уточнення природи декомпресемної асиметрії всіх частин мови у неблизькоспоріднених мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Haggard H. R. King Solomon's Mines / Henry Rider Haggard. – М.: Progress, 1974. – 224 p.
2. The Barnhart Dictionary of Etymology / ed. by R. Barnhart. – N.Y.: The H.W. Wilson Co, 1988. – 1284 с.
3. The Oxford Dictionary of English Etymology / ed. by C. Oniokst. – Oxford: Oxf. Univ. press, 1966. – 1025 с.
4. Англо-український словник: близько 120 000 слів: у 2х т. / [уклад. М. І. Балла]. – К.: Освіта, 1996. – Т. 1: А – М. – 752 с., Т. 2: N – Z. – 712 с.
5. Хаггард Г. Р. Копальні царя Соломона. Прекрасна Маргарет / Генрі Райдер Хаггард; [пер. з рос. Т. Олександренка]. – К.: Мистецтво, 1992. – 432 с.

*Одрехівська І. М.
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ТВОРЧІСТЬ ВІКТОРА КОПТІЛОВА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ШЕКСПІРІАНИ

*Шекспір для світової літератури є тим,
чим Гамлет є для уявної сутності
літературного персонажа:
це дух, котрий проникає повсюдно,
котрий не можна закувати в окреслені
рамки.*

Дмитро Дроздовський

Творчість видатного англійського поета і драматурга Вільяма Шекспіра – найвище досягнення європейського Відродження. Невипадково у науці виділилась окрема дисципліна – шекспірознавство, яка сьогодні розвивається у багатьох національних культурах. Цілком доречно зазначає проф. Р. Зорівчак: “Жодна, навіть найбагатша література, не може складатися лише з оригінальної літератури. Вона мусить також мати й перекладну літературу. І приміром, Шекспір українською не є просто англомовним Шекспіром, це вже україномовний Шекспір. Це є великим надбанням української літератури, яке вводить нашого читача в широкий світ прекрасного” [1]. Історія української Шекспіріани досить тривала, оскільки налічує навіть понад півтори сотні років. Тепер, маючи повного Шекспіра, перекладеного українською мовою, можна зупинитись на окремих постатях української Шекспіріани, які не потрапляли у царину наукових досліджень.

Актуальність цієї розвідки полягає в огляді української Шекспіріани крізь призму творчості проф. В. Коптілова, що стане однією з перших спроб вписати доробок майстра у плеяду українських інтерпретаторів англійського класика.

Аналіз творчості В. Коптілова у контексті шекспірознавства є логічною спробою продовжити ґрунтовні наукові дослідження М. Шаповалової, М. Стріхи, Р. Зорівчак, О. Лучук та ін. У 2008 році (вшанування 100-річчя від дня народження Майстра Григорія Кочура), вийшла надзвичайно актуальна стаття О. Лучук “Григорій Кочур та українська Шекспіріана” [6], яка ґрунтовно виокремила три аспекти діяльності

Г. Кочура у світлі української Шекспіріани: перекладацький, перекладознавчий та вплив англійського класика на оригінальну творчість українського Майстра. Ця розвідка стала новим етапом у вивченні постатей українських перекладачів Шекспірівських творів.

Мета статті – висвітлити дослідження та творчість В. Коптілова у контексті української Шекспіріани.

Завдання:

– систематизувати та узагальнити творчість В. Коптілова, присвячену дослідженням В. Шекспіра;

– проаналізувати переклад драми “Зимова казка”, що вийшла з-під перекладацького пера В. Коптілова;

– вивчити критичні зауваження В. Коптілова як теоретика та практика перекладу, зокрема у перекладі творів В. Шекспіра.

Проф. В. Коптілов став першим з українських філологів, хто захистив докторську дисертацію з перекладознавства у 1971 році. “Праці В. Коптілова стали класикою, настільними книжками кожного, причетного до перекладу” [2, 168]. Окрім того, науковець став також лауреатом літературних премій ім. М. Рильського (2000) та ім. М. Лукаша (2001). Таким чином, літературознавчі та перекладознавчі розвідки української Шекспіріани В. Коптілова у працях “Першотвір і переклад” [4] та “Актуальні питання українського художнього перекладу” [3] – вагоме слово у студіях шекспірознавства в Україні.

Висвітлюючи вимоги для повноцінної перекладацької праці, В. Коптілов стверджує: “В ідеалі перекладач Шекспіра мав би знати його творчість так само глибоко, як учений-шекспіролог. Це допоможе йому глибше зрозуміти Шекспіра” [3, 115]. У світлі цієї думки можна підсумувати, що художній твір майже завжди відображає риси побуту того народу, з якого вийшов його автор, отже, перекладач має бути до певної міри й етнографом. Цим положенням керується В. Коптілов у власному перекладі шекспірівської драми “Зимова казка”, що здійснив для повного зібрання творів Шекспіра українською мовою 1984-1986 рр. Варто зауважити, що до сьогодні інтерпретація В. Коптілова – єдиний український переклад цього твору.

Змістовні роздуми В. Коптілова щодо проблем перекладу сонетів англійського класика: “Шекспірівські сонети – це сто п’ятдесят чотири коштовні камені, відшліфовані генієм великого британця. Є між ними сині сапфіри освідчень у вірному й чистому коханні, у щирій приязні, є зелені смарагди роздумів про життя, про його мету і сенс, є й червоні рубіни гніву та відчаю і прозорі діаманти мудрого спокою...” [4, 94] Порівнюючи з російськими перекладами С. Маршака, високо оцінює В. Коптілов вдалу роботу Д. Паламарчука над українським перекладом сонетарію класика, оскільки інтерпретатор “ніде не порушив рівноваги змісту й форми” [4, 94], “знайшов той музичний ключ, у якому має звучати кожен сонет” [4, 95], “образно зберіг вишуканий стиль Єлизаветинської епохи” [4, 96]. Професор також враховує труднощі, які можуть спіткати кожного перекладача сонетів, тому що сувора форма сонета вимагає від митця високої творчої напруги: адже сонет немислимий без ясної й чіткої думки, яка зароджується в першому чотиривірші, розгортається в другому й увінчується висновком у кінцевих шести рядках. Сонет не терпить ніякої “розхристаності” ні в римах, ні у віршовому розмірі, ні в кількості рядків. Враховуючи специфічну рису англійської мови – тяжіння до одно- й двоскладових слів, завдяки чому рядок англійської поезії завжди містить більше слів (отже й понять!), ніж

український віршовий рядок, український перекладач сонетів Д. Паламарчук, на думку В. Коптілова, успішно подолав ці труднощі [4, 138].

У розділі “Особливості перекладу драматургії” [3, 80–113] праці “Актуальні питання українського художнього перекладу” В. Коптілов дає ґрунтовний огляд українського перекладу М. Рильського драми “Король Лір”. Вчений відзначає вельми вдало знайдений мовний колорит у перекладі, хоча перелічує певні недоліки, зокрема обминання шекспірізмів, рідке звернення до рвучких інтонаційних зламів, калькування фразеологізмів та створення більш стриманого тону драми. В. Коптілов схвалює наступний метод перекладача “Короля Ліра”: “М. Рильський використовує не поодинокі архаїзми, а цілі групи їх, проте ніде не звертається до ‘археологізмів’, як можна було б назвати застарілі слова й вислови, відомі лише вузькому колу фахівців” [3, 85]. Цікаво прослідкувати ці зауваження-настанови В. Коптілова у його перекладі драми В. Шекспіра “Зимова казка”.

Варто зазначити, що твір “Зимова казка” Шекспіра вперше опублікували 1623 року з надписом “комедія”, хоча згодом критики зазначили, що у перших трьох актах очевидна важка психологічна драма, і лише останні два акти, написані Шекспіром аж через шістнадцять років, звучать у комедійному тоні, тому сьогодні цей твір класифікують як трагікомедія. Шекспір – це драма, – проголошував Гюґо, і така драма, що сплавляє в одному подиху гротескне і високе, жажливе і блазенське, трагедію і комедію. Тому вважаємо, що це одна з великих труднощів відтворити у перекладі з однаковою майстерністю і напружений трагізм монологів, і діалоги комедійних персонажів, тобто зберегти відповідну зміну тону лексичними і синтаксичними засобами. Потрібно також врахувати, що драма “Зимова казка” насичена пасторальними елементами, що містять реалії, назви речей побуту та загалом створюють дискурс, характерний даній легендарній епосі, тому перед українським перекладачем постає численна кількість каменів спотикання.

У фундаментальній статті “Стилізація у перекладі” [5] В. Коптілов змістовно та аргументовано розробляє концепцію стилізації у перекладеному творі. За автором, “*стилізація тексту перекладу* – це запровадження в нього таких стилем, які не є відповідниками тих чи інших елементів оригіналу. Стилізація у перекладі може мати різне спрямування – від перенесення до нього типових індивідуальних особливостей стилю автора оригіналу, взятих з широкого контексту його творчості, аж до радикальної переорієнтації стилю перекладу, який втрачає майже всі точки дотику до стилю першотвору й перетворюється на переспів” [5, 178]. В. Коптілов виокремлює п’ять видів стилізації: індивідуалізуюча, локальна, часова, жанрова та індивідуальна. Саме у власному українському перекладі вищевказаної драми В. Коптілов часто застосовує метод локальної та часової стилізації. Майстер підсумовує, що часто саме у формі стилізації виявляється творча винахідливість перекладача, який надолужує неминучі втрати кожного перекладу, тактовно й тонко вирізьблюючи риси епохи, народу й індивідуальності автора того художнього твору, над перевтіленням якого в іншу мову він самовіддано й наполегливо працює [5, 179].

Для прикладу, в оригіналі читаємо:

*when my old wife lived, upon
This day she was both pantler, butler, cook,
Both dame and servant; welcomed all, served all;
Would sing her song and dance her turn; now here,
At upper end o' the table, now i' the middle;*

*On his shoulder, and his; her face o' fire
With labour and the thing she took to quench it,
She would to each one sip [7].*

В. Коптілов застосував локальну стилізацію у перекладі, яка яскраво підкреслює пасторальний відтінок цієї частини драми:

*Як була
Моя стара жива, то в день такий
Встигала скрізь: нарізати тут хліба,
Горілки принести, чогось зварити,
Подати, зрештою, піти в танець
І заспівати пісню, тут і там,
То біля одного, а то вже й з другим,
З обличчям рознашіли від роботи.
А щоб вогонь той трохи пригасити,
Пила із кожним за його здоров'я [6, 323].*

Якщо в оригіналі ми спостерігаємо узагальнений опис роботи дружини мовця *welcome all, serve all*, що можна дослівно перекласти *гостинно приймати всіх та обслуговувати*, то В. Коптілов переклав *нарізати тут хліба, горілки принести*, тобто у веселому тоні адаптує даний рядок в український національно-культурний простір. Те саме можна прослідкувати у наступному прикладі: *she would to each one sip* перекладено *пила із кожним за його здоров'я*, де зображено теж національний колорит через деталізацію – вказування тосту. Таким чином, В. Коптілов застосував локальну стилізацію, стверджуючи, що при перекладі потрібно вміло поєднати творчу сміливість з граничною відповідністю оригіналові. Стилiзував В. Коптілов текст перекладу також шляхом використання архаїзмів, наприклад: *'twas nothing to geld a codpiece of a purse...* [7]. У перекладі читаємо: *Можна було за іграшку звільнити будь-який гульфік від захованої в ньому калитки* [6, 340]. В оригіналі вжите цілком нейтральне слово, у перекладі – архаїзм *калитка*, що свідчить про метод часової стилізації. Драма “Зимова казка” також наповнена шекспіризми та оригінальними фразеологічними зворотами, для прикладу: *If I had a mind to be honest, I see Fortune wouldnot suffer me: she drops booties in my mouth* [7]. Вислів *to drop booties in my mouth*, що дослівно означає *цінні речі приходять до когось без жодних зусиль*, є проявом новаторства Шекспіра в англійській мові. В. Коптілов майстерно переклав з допомогою українського фразеологізму: *Я хоч би й хотів бути чесним, так Фортуна не дозволяє. Вона кидає жайворонка мені в пельку* [6, 347].

Перекладач В. Коптілов яскраво переніс маловідому драму В. Шекспіра “Зимова казка” на український ґрунт, інколи адаптовуючи тогочасну дійсність з її реаліями на українські простори. Очевидно, завдяки множинності перекладів можливі й інші варіанти перекладу, які відтворюватимуть британський національний колорит засобами української мови.

Закінчуючи огляд української Шекспіріани крізь призму творчості Віктора Коптілова, хотілося б згадати слова відомого німецького класика Фрідріха Шлегеля: “Шекспір серед усіх художників є тим, хто найдовершеніше і найточніше схарактеризував дух сучасної поезії. У ньому поєдналися чарівні квіти романтичної фантазії, гігантська велич готичного героїчного часу з найвитонченішими квітами сучасного спілкування, з найглибшою і найбагатшою поетичною філософією, його можна без перебільшення назвати вершиною сучасної поезії” [8].

Висновки. Доробок В. Коптілова у контексті шекспірознавства охоплює критичні огляди українських перекладів драм та сонетів, власний переклад драми “Зимова казка”. Метод стилізації (часової, просторової), який теоретично вдосконалений В. Коптіловим, часто застосовується в українському перекладі “Зимої казки”. Сьогодні велич Шекспіра стає величчю його перекладачів, що несуть його слово в їх національні культури. І українська культура, саме завдяки вимогливій праці не одного покоління митців, до яких належить В. Коптілов, не становить винятку. Адже, за словами В. Коптілова, кожен новий переклад, коли його зроблено талановито й сумлінно, розкриває нову грань оригіналу, допомагає глибше пізнати його, а процес пізнання нескінченний [4, 115]. Дана стаття – стислий огляд доробку В. Коптілова у шекспірознавстві. На жаль, короткий обсяг статті не дає можливості розкрити цю проблематику детальніше, вочевидь, це питання залишає широкі перспективи для подальших розвідок.

Л і т е р а т у р а :

1. Гапко Г. “Дуже часто ті автори, що їх перекладають, не повністю цього заслуговують...” (Інтерв’ю з професором Р. П. Зорівчак) / Ганна Гапко // День. – № 63 (14 квітня 2006 року). Електронний ресурс: <http://www.day.kiev.ua/161019/>
2. Зорівчак Р. П. Класик українського перекладознавства (до 75-річчя професора Віктора Вікторовича Коптілова) / Р. П. Зорівчак // STUDIA GERMANICA ET ROMANICA: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання. – 2006. – Т. 3. – № 1 (7). – С. 167–171.
3. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу / Віктор Вікторович Коптілов. – К.: Дніпро, 1971. – 132 с.
4. Коптілов В. В. Першотвір і переклад [Роздуми і спостереження] / Віктор Вікторович Коптілов. – К.: Дніпро, 1972. – 214 с.
5. Коптілов В. Стиллізація у перекладі / В. Коптілов // Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики. – К., 1972. – С. 176–193.
6. Лучук О. Григорій Кочур та українська Шекспіріана / О. Лучук // Українська культура. – 2008. – С. 34–35.
7. Шекспір В. Зимова казка (пер. В. Коптілова): твори в 6 т. / Вільям Шекспір – К.: Дніпро, 1986. – Т. 6. – С. 269–364.
8. Електронний ресурс: http://shakespeare.mit.edu/winters_tale/index.html

Оскерко В. В.

Белорусский государственный технологический университет

АНАЛИЗ ПЕРЕВОДА ПРОИЗВЕДЕНИЙ ВАСИЛЯ БЫКОВА НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

В XXI в. культурные контакты между Украиной и Беларусью стали эпизодическими, а те, что существуют, происходят по инициативе национальных элит и без посредничества русского языка, в отличие от времен СССР. Об этом свидетельствуют многочисленные переводы новейшей литературы, в последние годы появившиеся в обеих странах. Однако, чтобы белорусы могли шире изучать украинскую литературу, а украинцы, в свою очередь, могли знакомиться с белорусской, необходим корпус переводов на национальные языки, и не только современных, а в первую очередь наиболее значимых произведений каждого народа.

Анализ переводов произведений белорусских писателей на украинский язык даст представление о состоянии текстологии таких переводов, что позволит, в свою